

est de omni gratuita motione et inspiratione, quam Deus conferre potest, non solum in supernaturalibus, sed etiam in moralibus et politicis, ut cap. 11 dicebamus. Hinc vero aperte sequitur Deum non ita movere omnes, nam exceptio (ut aiunt) firmat regulam; ergo multo magis sequitur non prædeterminare omnes, multo enim minus est movere ad unum determinate volendum, quam prædeterminare ad unum; nam qui alteri consilium præstat, eum movet ad unum determinate, non autem illum determinat ut illud omnino velit; et ita etiam illos, quos Deus per gratiam movet, non prædeterminat, ut latius infra, l. 3, dicam. In hoc loco aperte docet divus Thomas huiusmodi prædeterminationem non pertinere ad debitam subordinationem et dependentiam liberi arbitrii a prima causa, quod nunc tantum intendimus.

11. Et eandem plane doctrinam repetit idem Doctor Sanctus 1. 2, q. 10, art. 4, dicens, Deum se accommodare naturis rerum, easque movere secundum earum conditionem; ideoque ita movere voluntatem nostram, ex se indifferentem, ut non ex necessitate illam ad unum determinet. Quo loco D. Thomas nullam exceptionem adhibuit, quia loquitur de tali motione, quæ omnino et ex necessitate inferat determinationem ad unum; clarum est autem hanc necessitatem non esse aliam, nisi quæ ex tali præmotione inferitur; et hanc docet D. Thomas repugnare indifferentiæ libertatis. Quo modo etiam loquitur lib. 3 contr. Gent., cap. 90, ut cap. præced. diximus.

Præterea afferri potest quod ait, q. 5 de Verit., art. 5, ad 1, exponens Damascenum, actus liberos non esse per providentiam divinam ita determinatos ad unum, sicut ea quæ libertatem non habent; et similia habet q. 3 de Potent., art. 7, ad 13, ubi expresse dicit determinationem actus relinqui in potestate rationis et voluntatis. Et idem habet aliis locis citatis cap. præced., tractans loca Damasceni et Gregorii Nysseni. Rursus facit quod nunquam D. Thomas declaravit hanc prædeterminationem ex parte Dei, sed ubique ait non impedire Deum usum libertatis, quia sese unicuique rei accommodat juxta modum ipsius, ut videre licet in citatis locis, et 3 cont. Gent., cap. 73, et opusc. de Præsc. et prædest., cap. 4, si vere illi attribuitur. Alia attingemus libro sequenti, agendo de concursu ad actum peccati.

Solum potest objici quod 1 p., q. 25,

art. 5, ad 1, dicit, fieri non posse ut Deus aliqua faciat quæ non præscivit, et præordinavit se facturum, quia ipsum facere subjacet præscientiæ et præordinationi. Sed D. Thomas eo loco nihil aliud intendit, quam explicare subordinationem actionis divinæ ad extra ad voluntatem divinam, quia nihil potest efficere nisi per voluntatem se applicet ad agendum, et hanc vocavit præordinationem; ibi tamen non explicat qualis debeat esse illa præordinatio, an absoluta et prædeterminans omnino, vel solum sub conditione.

12. Bonaventura in 2, dist. 36, art. 1, quæst. 1, ad ult., satis expresse docet hanc sententiam; quia tamen in particulari agit de concursu Dei ad actum peccati, referam ejus verba sequenti libro, c. 3, et videri etiam potest 1, dist. 40, art. 2, quæst. 1.

Alex. Alensis, imprimis 1 part., q. 23, membr. 3, art. 4, ait causam superiorem non esse determinatam, et ideo non cogere inferiorem, et quæst. 24, memb. 5, generatim amplectitur doctrinam Anselmi, quod necessitas antecedens tollit libertatem. Deinde q. 26, memb. 4, art. 3, differentiam constituit inter modum quo Deus providet naturalia et libera, et providentiam circa libera dicit esse secundum concessionem, quia libero arbitrio concedit ut consentiat vel non consentiat, sive in bonum, sive in malum; et memb. 7, art. 2, ait Deum sua providentia non inferre necessitatem actibus liberis ad hoc quod sint; sed cum jam futura prævidet, ad hoc vel illud ordinat; et hoc confirmat ex doctrina Damasceni supra allegata. Et q. 40, memb. 4, ad 3, docet Deum velle actus liberos sine prædeterminatione eorum; quia sic vult illa, ut relinquat nostræ facultati et voluntati; et si fiat contrarium, non fit contra ejus voluntatem, sed præter voluntatem beneplaciti.

13. Capreolus in 1, dist. 38, quæst. 1, art. 1, ad 2 Scoti, contr. 4 conclus., primum ait, considerando virtutem causæ, causam primam prius agere; considerando autem supposita agentia, causam secundam esse immediatorem effectui quam primam. Deinde subdit, dato quod causa prima, prius natura attingeret effectum, quam secunda, non tamen in aliquo signo priori ad signum in quo attingit secunda. Affertque D. Thomam, q. 5 de Verit. art. 9, ad 12, dicentem, effectum non sequi ex causa prima, nisi posita secunda; et ad 10, dicentem: *Actio primæ causæ quodammodo determinatur ad hunc effectum per causam secundam.* Et tandem sic concludit Capreolus: *Ea*

quibus patet quomodo non superfluit causa secunda, et quomodo in nullo priori instanti (scilicet naturæ, de hoc enim erat sermo) causa prima facit effectum, quam secunda. In tota hac doctrina intendit Capreolus, causam primam in re ipsa non habere aliam præmotionem in secundam, propter concomitantem concursum, in quo non est realis prioritas, et causalitatis, sed tantum ordinis seu subordinationis; qui ordo præcise sumptus non sufficit ad necessitatem effectus, si causa secunda est libera, etiamsi prima ponatur agere ex necessitate naturæ, de qua re ibi disserit. Et hoc sensu satisfacit argumento Scoti, et alio modo non poterat satisfacere. Quod etiam Cajetanus vidit, et ideo eodem modo processit, ut ex 1 p., q. 24, art. 13, et quæst. 19, art. 8, jam supra citavi. Imo et moderni Thomistæ hoc etiam viderunt; et ideo, ponentes præmotionem in causa secunda, jam consentiunt cum Scoto, quod si prima causa concurrens ageret ex necessitate naturæ, actus voluntatis esset necessarius simpliciter, in quo ab antiquioribus Thomistis discrepant. Fateantur ergo necesse est hos veteres Thomistas non agnovisse illam prædeterminationem.

14. Huic sententiæ favet etiam Capreolus in 2, dist. 1, quæst. 2, art. 3, ad argum. contr. 6 conclus., et dist. 25, quæst. 1, art. 3, ad 4 Scoti contr. 2 conclus.; infra vero, ad argumenta Henrici contra eandem conclusionem, specialiter de primo actu voluntatis, sentit in illo intervenire præmotionem aliquam Dei imprimis voluntati aliquid per modum actus primi. Sed ex hoc ipso colligimus eum sensisse, hoc non esse necessarium in cæteris actibus, et consequenter non esse ex vi subordinationis causæ secundæ ad primam. Quam vero probabile illud sit in eo speciali actu, ad præsentem controversiam nihil refert. Expressius autem quam in aliis locis docuit nostram sententiam Capreolus in 2, dist. 28, q. 1, art. 3, ad 12 cont. 2 conclus., ubi ex Gregorio refert duos modos, quibus Deus adjuvat voluntatem nostram ad operandum. Unus est efficiendo cum illa actum ejus, immediate ipsum efficiendo in voluntate, ita tamen ut non ipse solus talem actum efficiat, sed voluntas etiam cum illo cooperans. Alter modus est, speciali aliqua motione applicando et præmovendo voluntatem, ut operetur. Priorem modum ait esse communem, quo concurrat Deus ad cujuslibet agentis effectum; posteriorem vero esse specialem, pertinereque ad auxilia gratiæ, quibus

Deus libere movet voluntatem eamque adjuvat ut bene operetur; subdit vero postea Capreolus: *Hæc Gregorius, et concordat S. Thomas 1. 2, q. 109, fere singulis articulis.* Ergo, ex sententia Capreoli et mente D. Thomæ, generalis concursus primæ causæ solum requirit immediatum influxum in effectum et actionem causæ secundæ, adjuvando illam, et non aliam præviam motionem.

15. Ægidius, opusculo de Prædestinatione et præscientia, multa habet quibus nostram sententiam innuit, plura in locis supra citatis ex 2 sentent., dist. 1, et opusc. de Ente et essent.; quibus locis concursum Dei generalem modo a nobis exposito declarat.

Henricus, Quodlib. 9, quæst. 5, et Quodlib. 11, quæst. 6, et Quodlib. 12, quæst. 26, multa docet quibus hanc sententiam confirmat, quæ omitto, quia molestum esset omnia referre; in summa docet sæpe voluntatem determinare seipsam, et aliter non censet salvari propriam indifferentiæ libertatem.

Marsil., in 1, d. 40, art. 2, p. 1, concl. 4, in fine: *Sicut effectus, ait, dependens a causa libera ab ea libere dependet, sic disposuit Deus æternaliter, ad omne id quod illa voluntas elegerit, sive voluerit, se libere concursurum, præsciendo æternaliter ad quam partem voluntas inclinabitur.* Similiter in omnibus fere conclusionibus hoc ipsum inculcat; docet etiam necessitatem ex suppositione simpliciter antecedente repugnare libertati, ideoque futura libera non ideo esse futura quia præscita sunt a Deo, sed potius ideo esse præscita quia futura sunt, et in 3 part., art. supp. 4, eodem modo ait, *Deum disposuisse concurrere cum hominis voluntate ad omnem electionem ejus, in quamcumque partem flecti velit;* et hoc putat esse necessarium ad salvandam libertatem.

16. Gregorius, in 1, d. 38, q. 2, art. 2, opinionem Scoto attributam reprobat, quoniam existimat huiusmodi prædeterminationem physicam libertatis voluntati repugnare, et ideo, art. 3, ait scientiam futurorum supponere objective determinationem liberam voluntatis, atque adeo futura non ideo esse futura quia præscita, sed potius e converso. In 2 autem, d. 21, q. 1, art. 3, ad 12, videtur ponere applicationem præviam voluntatis. Tamen non loquitur de omnibus actibus, neque ex vi subordinationis causæ secundæ, seu ex vi concursus causæ primæ; imo aperte ibi dicit hunc concursum solum consistere in partiali coefficientia Dei, nec per se esse ne-

cessariam applicationem aliam præviam in causa secunda; et ita declarat ipse concursus Dei ad actum malum, ut seq. lib., cap. 3, videbimus; loquitur ergo specialiter de actibus bonis, ad quos omnes putat esse necessarium auxilium gratiæ prævenientis, et per illud dicit applicari voluntatem, non tamen determinari nec necessitari, sed ita ut possit resistere. De qua re postea suo loco dicemus.

17. Gabriel, in 1, d. 45, et latius in 2, d. 1, q. 2, art. 2, concl. 4, et art. 3, dub. 1, et d. 37, art. 1, late defendit conclusionem a nobis declaratam, et negat causam primam determinare, aut necessario præmovere causam secundam, aut in aliquo signo agere sine secunda, sed agere tantum cum illa, *sed in causis liberis*, ait, *in earum esse potestate, quod causa prima efficiat necne*. Et ad libertatem dicit necessarium esse ut Deus offerat concursum illum indifferenti modo, scilicet, ut velit coëfficere omnem actum, quem liberum arbitrium elegerit.

Adam, in 3, dist. 14, q. 2, dub. 1, et q. 3, dub. 1, hoc indicat; clarius dub. 2, q. 3, ubi ait, *non determinare Deum voluntatem suam simpliciter ad unum actum causæ liberæ, sed indifferentem ad omnem illum quem ipsa voluerit*; et dub. 3, refert hunc articulum Parisiensem: *Falsum est omnia esse præordinata a causa prima, quia sic omnia evenirent de necessitate; quod est error*.

Andreas de Castronovo, in 1, dist. 22, per plures quæstiones hoc disputat, et expresse tenet nostram sententiam, præsertim quæst. 2., ad 2, ubi declarat Deum concurrere cum causis secundis per quoddam velle, quod vocat *generalis influentiæ*, quod non est absolutum simpliciter, sed secundum quid et conditionatum, et q. 5, in fine, optime dicit Deum, dum concurrat cum causa secunda, nullum effectum novum facere præter effectum ipsius causæ secundæ; sed ait interdum dare Deum auxilium aliquod speciale causæ secundæ, ut, animæ nostræ non ex necessaria influentiâ causæ primæ, sed ex aliqua speciali ratione. Habet tamen ibi aliquas conclusiones quæ videntur contradicere superiori doctrinæ; ut, causam primam agere prius quam secundam; et esse causam cur causa secunda agit, et non e contrario. Sed satis ibidem declarat, præsertim quæstion. 5, in fine, ea omnia non dici propter aliquam præviam actionem causæ primæ in secundam, sed solum quia causa prima dat secundæ virtutem agendi, et adjuvat illam; hæc

vero pendet ab illa, et non e converso. Idem repetit d. 38, q. 1, et specialiter declarat in solut. ad 4, ad 6.

Almainus, tit. 1 Moralium, c. 1, citans Dionysium, ut conciliet influentiâ Dei cum libertate, ait concursum Dei non esse ex antecedentibus actionem liberam, sed ex concomitantibus.

Hangestus, in Moralib., cap. 1, com. 2, notab. 1, ait concursum Dei actualem cum voluntate, esse tantum concomitantem; prius autem natura solum esse Deum paratum voluntati coagere, ideoque posse voluntatem non agere si velit; et c. 3, dicit agens liberum sine extrinseca determinatione posse seipsum ad actum, vel ad contrarium, vel ad neutrum determinare, et hoc esse ad libertatem necessarium.

Ocham etiam, in primo, eandem habet doctrinam, ac eodem modo, quo Gabriel et Gregorius, illam declarat.

Dionysius Cisterciensis, in 2, dist. 25, art. 2, per totum, et præcipue conclus. 5, negat præmotionem divinam antecedentem, efficacem et prædeterminantem, quia non potest esse cum libertate; et quæst. 2, art. 2, in tertia parte articuli, ait causam primam et secundam, seu Deum, et voluntatem nostram, quoad actionem æque immediate influere, licet dicatur Deus immediatius influere; quia principalis et quodammodo intimus operatur.

Armachanus, toto fere l. 16 de quæst. Armen., hanc sententiam declarat; et præsertim cap. 5, 7 et 12; et 13 ait voluntatem creatam esse causam quod Deus absolute velit actum ejus, quod dictum videtur, vel quia est ratio ob quam voluntas conditionata transit in absolutam, vel quia, posito consensu voluntatis humanæ, sequitur voluntas approbationis in Deo, si actus bonus sit; et c. 15 declarat, ad efficaciam, et omnipotentiam Dei pertinere, ita velle aliquos effectus, ut et fieri possint, et impediri per voluntatem humanam; et ita, c. 16 et 18, expresse concludit illud velle divinum, quod est quasi fons generalis concursus primæ causæ, esse quasi conditionatum seu requirens concomitantiam causæ secundæ, quæ, si sit libera, potest illam adhibere vel cohibere, nec ad alterutrum determinatur per illam Dei voluntatem. Idem prosequitur cap. 19 et 21, et l. 17, c. 3 et seq., plura testimonia sacræ Scripturæ congerit, et ex hoc principio illa declarat.

Adrianus solet in contrarium referri in 4, quæst. de Pœnitentiæ sacramento, ad finem;

sed ibi non agit de generali concursu primæ causæ, sed de auxilio quod Deus dat vel negat quibusdam hominibus singulariter induratis; et dicit interdum negare Deum speciale auxilium, non vero generale gratiæ, quo converti possent, si totas vires exercerent; quod si fecissent ut revera possent, veniam obtinerent. Quæ doctrinæ nostræ non adversatur, sed potius illi favet; sentit enim concomitantem concursum positum esse in manu hominis, quod nos præcipue intendimus.

Conradus 1. 2, quæst. 10, art. 1, ad 3, cum dixisset Deum esse primum principium movens intellectum et voluntatem, subdit: *Sed dico quod intellectus et voluntas, virtute hujus principii, naturaliter et primo tendunt in bonum et verum commune; sed ad particulare bonum voluntas seipsam determinat per consilium rationis. Ita quod illud exterius principium est causa universalis omnis interioris motus, non tamen adimit voluntati libertatem determinandi se ad hoc vel illud bonum*.

Soto, primo de Natura et gratia, cap. 16, aperte favet huic sententiæ; nam loquens de supernaturalibus actibus, duo dici valde notanda: unum est, motionem Dei, qua posita, voluntas nostra necessario movetur in sensu composito, non esse aliud a concursu Dei, quem tamen ibi dicit esse prius natura vel comparatione ad effectum, et non ad concusam, scilicet, liberum arbitrium; vel modo quo Cajetanus id explicuit, et ante eum Capreolus, de prioritare independentiæ, et in subsistenti consequentia, ut supra declaratum est. Aliud est, Deum non concurrere cum voluntate libera per suæ voluntatis actum omnino absolutum, et per voluntatem (inquit) *beneplaciti, cui non potest resisti*, sed voluntate quadam, cui resisti potest. Sic igitur ait: *Quidquid Deus vult voluntate absoluta, et quæ dicitur beneplaciti, fit juxta illud: Voluntati ejus concurrat, non vult illud fieri, nisi salva humana natura et libera voluntate, quæ idcirco resistere Deo potest*. Notetur distinctio; nam cum hanc posteriorem voluntatem a priori distinguit, et priorem vocat absolutam, cui resisti non potest, hanc posteriorem plane vult esse conditionatam, et conditionem explicuit illis verbis: *Nisi salva libera voluntate*, quod nos aliis verbis diximus: *Voluntate cooperante libera, et non alias*. Rursus notetur non loqui de voluntate qua possumus operari, sed qua Deus concurrat; nam, licet priora verba sufficerent, tamen darent locum inutilibus

distinctionibus et evasionibus; in verbis tamen quæ posuit, nullus tergiversationi locus relinquitur. Denique, notetur quod verbum resistendi facit plane sensum compositum. Unde docet eandem voluntatem quæ sufficit ut Deus nobiscum operetur, posse frustrari effectu ex nostra libertate; quod est concursus dari indifferentem, prout declaravimus.

Vega etiam huic sententiæ favet, lib. 6 in Tridentin., c. 6, dum ait concursum Dei generalem esse immediate in potestate nostra, etiam quando non operamur; hoc enim esset impossibile si ulla prædeterminatio necessaria esset, quia, ut ostendimus, illa prædeterminatio non est in potestate nostra. Unde ibidem sentit repugnare libertati, aliquid esse necessarium ad operandum, quod vel homo jam non habeat, vel non sit in hominis potestate. Quare quod idem Vega, eodem libro, cap. 4, ait, effectum causæ secundæ principalis ac prius esse a prima, quia causa prima movet secundam ad agendum, et facit suo influxu et applicatione ut illa operetur; hæc (inquam) intelligenda sunt, sicut alia similia in aliis auctoribus declaravimus, quia alias sibi esset contrarius.

Corduba, libro primo Quæstionum Theologicarum, quæst. 55, dub. 8, tractando opinionem 3, quæ est Scoti, infra ait voluntatem nostram determinare divinam, prius natura quam ipsa se determinet ad volendum et concurrendum cum nostra voluntate ad productionem talis actus; et dub. 10, post varias solutiones, approbat sententiam Gregorii et aliorum supra relatam, quamvis in ejus explicatione nonnulla dicat quæ nobis non probantur; et præsertim quod concursus vel determinatio nostræ voluntatis sit prior natura quam concursus Dei, et in priori quodam signo modificetur voluntas Dei a nostra, et in alio posteriore signo voluntas Dei velit determinate concurrere cum nostra voluntate ad actum determinatum. Sed, cum hæc ad causam, de qua agimus, necessaria non sint, eorum impugnatio ad præsens institutum non attinet. Nobis satis est hunc etiam auctorem necessarium existimasse, ad salvandam libertatem nostram, ut concursus Dei offeratur indifferens, et non determinetur ad unum sine voluntate nostra.